

סדר המערכה

ל"ג – הרב בנציון בן פזי

אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא, ואליבא דאבא שאול:
מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת, מערכה שניה של קטורת קודמת
לסידור שני גזירי עצים, וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי, ודישון
מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד, ודם
התמיד קודם להטבת שתי נרות, והטבת שתי נרות קודם לקטורת, וקטורת קודם
לאברים, ואברים למנחה, ומנחה לחביתין, וחביתין לנסכין, ונסכין למוספין, ומוספין
לבזיכין, ובזיכין לתמיד של בין הערבים,
שנאמר (ויקרא ו) והקטיר עליה חלבי השלמים - עליה השלם כל הקרבנות כולן.

הקטורת היא בין נרות (5) לנרות (2) וזהו מיקומה המדוייק. מדוע א"כ, נקטה הגמרא בשאלתה מיקום לא מדוייק – בין דם לנרות?

ה. המקור לכך שקטורת של בין הערביים היא אחרי אברים הוא מהפסוק שנאמר בתמיד: "כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה" ומדייקת הגמרא כמנחת הבוקר ולא כאברי הבוקר – שבין הערביים קטורת קודמת למנחה ולא לאברים. וצריך ביאור, שהרי קטורת כלל לא הוזכרה בפסוק אלא התמיד ומנחתו?
 ו. הרמב"ם [תמידים ומוספים פ"ו הי"א] כתב שמקומם של הבזיכין אמנם אחר מוספים אבל קודם נסכי מוסף – ומה מקורו?

בזיכין קודמים לנסכים

נפתח בשאלתנו האחרונה: הלח"מ על הרמב"ם שם כתב שמאחר ובגמרא פסחים [נח]. ישנה מחלוקת האם מוספים קודמים לבזיכין או להיפך, אע"פ

יש במימרא זו של אביי ובסוגיה שסביבה כמה קושיות:

א. מדוע זהו סדר המערכה? והרי הביטוי "מערכה" מתאר, במקרה הטוב, את כל מה שנעשה על גבי המזבח החיצון. ובסדר הדברים נמנים גם דברים נוספים כגון: הטבת הנרות, קטורת ועוד.

ב. מדוע עצר אביי בבזיכין ולא תיאר מה קורה לאחר מכן? (קטורת ונרות של בין הערביים וכו')

ג. מה דין קרבן חביתין של בה"ע? כיצד הוא קרב אחר התמיד? והרי: "עליה השלם וכו"! ובשלמא מנחת ונסכי התמיד הם חלק מהקרבן עצמו, משא"כ מנחת חביתין של כה"ג!

ד. המשנה [ל"א]: אומרת "קטורת של שחר הייתה קריבה בין דם לאברים", ושואלת הגמרא [לד.]: "הא מני, אי רבנן, בין דם לנרות מיבעי ליה!". וצריך להבין, שהרי

מנחת חביתין חלק מקרבן התמיד

בנוגע לשאלתנו הכי צד קרבה מנחת חביתין לאחר התמיד והלא נאמר "עליה השלם" (השאלה השלישית). כתב ה"מנחת אברהם" שקרבן התמיד כולל את מנחתו ונסכו, וגם מנחת החביתין היא חלק מהמכלול הזה, שהרי דוחה את השבת וטומאה כתמיד, וכן כשמת כהן גדול קריבה משל צבור.³⁸ ועל כן אין זה קרבן העומד בפני עצמו ומתקיים "עליה השלם", שיהא התמיד הקרבן האחרון!

לפי הדברים הללו יוצא שכל קרבנות הציבור סדר אחד להם: זבח מנחה ונסכים, וכל מנחות הציבור הקבועות (חביתין, בזיכין [לחם הפנים]) קריבות על פי הסדר הזה לאחר המנחה וקודם ניסוך היין. ויש לעיין על פי זה האם כשטל התמיד מחמת אונס לא יקריב הכה"ג מנחת חביתין, כשם שאינו מקריב את מנחת התמיד. וצ"ע.

סיכום שיטת אבא שאול - מבנה היום: עבודות

חויז ועבודות פנים

כפי שהערנו למעלה, אביי משמו של אבא שאול עצר בתמיד של בין הערביים, ולא פירט סדר הקרבתו ומה אחריו. אמנם משנתנו כתבה: "קטורת של שחר הייתה קריבה בין דם לאברים. של בין הערבים בין אברים לנסכים"

שהכרענו שמוספין קודמים, די לנו אם נאחרם לאחר המוספין ולא נעכבם עד אחר הנסכים. והקשה עליו המל"מ, שא"כ הו"ל להקדימם לבזיכים אף קודם למנחת המוסף! ועוד יש להקשות, שהרי המקור למ"ד שבזיכים בסוף הוא מכך שנאמר בהם "ביום ביום" לאחר. וא"כ יש לאחרם לכל המוסף כולל המנחה והנסכים השייכים לו ומהיכא תיתי להקדימם? ובשיירי הקרבן על הירושלמי [יומא פרק ב' סוף ה"ב בד"ה חביתין], כתב לבאר דעת הרמב"ם על פי הירושלמי שם שכתב: "חביתין קודמין ליין, שזה לאשים וזה לספלים". ועל בסיס זה יש להקדים גם בזיכין ליין. שהרי גם הבזיכין הם על האשים ויקדמו ליין שניתן בספלים!

ונראה לומר שגם לפי הבבלי יש מקור לרמב"ם, שהרי גם הבבלי נימק את הקדמת החביתין לנסכים בכך ששניהם "שום מנחה" ולכן הסמיכום זה לזה. אמנם רש"י [בד"ה שום מנחה] פירש שהטעם הוא שמנחת החביתין היא חלק מהתמיד וז"ל: "שום מנחה - הואיל וחביתין אף הן מנחה, והזקימם הכתוב עם התמיד, דכתיב בה (במדבר כ"ח) ועשירית האיפה סולת למנחה תמיד, אף היא תהא סמוכה לתמיד אחר מנחת נסכים, כדכתיב עולה ומנחה".

אבל רבנו חננאל כתב: "אע"פ שאינן מנחת זבח הן מנחת כהן... לפיכך אמר כל ששם מנחה עליה קודמת לנסכים". וא"כ אפשר לומר שהרמב"ם ס"ל כר"ח ומאחר שהבזיכין הם מתירי לחם הפנים - הרי זו הקטרת מנחה³⁷ ועל כן היא מוצמדת למנחת המוספים!

³⁸ על הערתו האחרונה יש לדקדק שהרי זו מחלוקת תנאים במנחות (נ"א): ודעת ר' יהודה שיורשיו מביאים מנחת חביתין, ופסק הרמב"ם כוותיה בהל' תמו"מ (ג כב). אמנם בהלכות שקלים (ד ד) כתב כר"ש. אך הסכימו נו"כ שמעיקר הדין וודאי ס"ל כר' יהודה וע"ש בלח"מ (שקלים ד ג) שרק מתנאי בי"ד שיקרב משל ציבור.

³⁷ שכן היא דעת הרמב"ם דלחם הפנים איקרי מנחה כמבואר בדבריו (מעשה"ק יב ג): "והמנחה השלישית הוא לחה"פ..."

ומבואר בגמרא שהקטורת קודמת ל"מנחת התמיד ונסכו" אך לא לאברי התמיד. א"כ הייתה קטורת של בין הערביים קריבה לאחר התמיד וקודם מנחתו ונסכו. לגבי הדלקת הנרות מבואר במסכתנו [לעיל ט"ו.] שזו העבודה המסיימת את כל עבודות היום במקדש: "דבר אחר: 'מערב עד בקר' אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד." וכתב רש"י: "כלומר אין לך עבודת יום כשירה אחר הדלקתן, דדריש הכי: אותו מערב ועד בקר, ולא אחר מערב עד בקר." וכן לגבי הקטורת מבואר במסכת פסחים [נ"ט.] שהוקשה לנרות לעניין שאין שום עבודה אחריה.³⁹

ולפי זה יוצא שישנם שני מעגלים: המזבח – עבודות החוץ, וההיכל – עבודות הפנים.

את מעגל הראשון פותחת וסוגרת הקטרת אברי התמיד, ואת המעגל השני פותחת וסוגרת הטבת הנרות ו/או הדלקתן, כאשר הקטורת היא תמיד בתווך בין הנרות לתמיד באופן כזה:

בין הערביים

שחר

א"כ המבנה הבסיסי הוא אותו מבנה: נרות; קטורת; תמיד - תמיד; קטורת; נרות.

ושלושה הבדלים יש בין סדר המערכה בשחר לסדרו בבין הערביים:

- א. הדלקת הנרות מחולקת לשתי נרות וחמש נרות בבוקר⁴⁰, משא"כ בין הערביים.
- ב. קרבן התמיד מחולק לדם ואברים וביניהם 2 נרות וקטורת בבוקר, משא"כ בין הערביים.⁴¹
- ג. הקטורת בין הערביים מפסיקה בין התמיד למנחתו ונסכו, משא"כ בבוקר.

³⁹ רש"י שם: "ואיתקש קטרת לנרות - מה נרות אין עבודה כשירה אחריה, אף קטרת אין עבודה כשירה אחריה".
⁴⁰ אמנם הרשב"א בתשובה ע"ט חלק על הר' ששת וסבר שאף בין הערביים מתחלקת ההדלקה לשניים ולשיטתו (בצירוף דברי אבהא"ז בהערה הבאה) יהיה הסדר בין הערביים כזה:

ועיין עוד במקד"ד (כא ג ד"ה והנה בין הטבת) שדן במה היה מפסיק בין הנרות בין הערביים.
⁴¹ אמנם באבן האזל (הלכות עבודת יו"כ פרק ד'), רצה לדייק מהרמב"ם בפירושו למשנה שגם בין הערביים ישנה הפרדה בין דם לאיברים. והוא תלה זאת בכך שרצו ליתן ריווח כדי שאם יתגלה פסול בדם לא יקריבו האיברים בפסול. אך לענ"ד יש לומר בפשטות שאין כאן עניין דיני בדווקא אלא מאחר ולוקח זמן להפשט וניתוח האיברים ורחיצת הקרביים בזמן זה אפשר לעשות עבודות אחרות.

אינם אלא סדר המערכה וזו גם הכותרת שנתנה לכך הגמרא.

בכך ענינו גם על הקושיה הראשונה והשניה.⁴²

קטורת קודמת לתמיד

לפי מה שראינו עד כה ישנו סדר ברור ולפיו בבוקר הקטורת קודמת לתמיד ובין הערביים היא לאחריה. אך יש להקשות על כך, שהרי דם התמיד קדם לקטורת ועיקר כפרה בדם!⁴³ ונראה שאע"פ שמבחינת הכפרה זריקת הדם היא העיקר, מבחינת סדר העבודה הדגש הוא על ההקטרה. וראיה לדברינו מדברי הגמרא במסכת פסחים [נ"ט.ט]: "תנו רבנן: אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטרת בלבד, שנאמר בה בבקר בבקר... אין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטרת, ונרות, ופסח...".

מפורש שהתייחסות הגמרא היא שקטורת קודמת לתמיד. ובתוס' שם [ד"ה 'אין לך'] כתבו שאין לגרוס נרות בין הערביים - "דע"כ לא חשיב אלא מידי דהקטרה דבה הקפידה התורה לאחר", שאם לא כן היה לו לשנות גם הטבת הנרות שבבוקר. ואמנם בתוספתא פסחים [פ"ד ב'] לא מופיע אלא קטורת בבוקר וקטורת בין הערביים.⁴⁴ וב"שפת אמת" שם על הגמרא הקשה והרי קטורת אינה קודמת אלא לאיברים ולא לדם, ודבריו תמוהים שהרי התוס' בתוך דבריו רמז שב"מידי דהקטרה" מדובר ושעל כך הקפידה התורה בפסוק: "והקטיר עליה". וכל ענין זה של היחס בין התמיד לקטורת הוא סביב ההקטרה ולא סביב הדם.

⁴² עדיין יקשה מדוע לא הזכיר אביי את שני גורי עצים של תמיד של בין הערביים שבוודאי נעשו לפני התמיד! ועיין לקמן בדברי הרמב"ם יישוב גם לזה בעז"ה.

⁴³ עיין לקמן בפרק "סדר העבודה בתפילה" שהבאנו בשם רבנו יונה שמשום כך תפילת מנחה עד הערב ולא גם בלילה שהוא זמן הקטרת אימורים. אמנם הבאנו שם בשם ה"מגיד מישרים" שאכן יש לומר פרשת קטורת קודם התמיד, ומשמע שסיום הקרבת התמיד הוא הקובע.

⁴⁴ ועיי"ש בביאור הגר"א שגרס נרות וכלשון גמרתנו וצ"ע כיצד יענה על קושיית התוס'.

ובזה תיושב הקושיה החמישית, שמיקומה של הקטורת של בין הערביים אינו דין בה - בקטורת, אלא דין בתמיד - שיש ליצור הפסק בתוך הקרבת התמיד (כולל מנחתו ונסכו). והקטורת היא האמצעי היוצר את ההפסקה הזו. ועל כן דווקא בפרשת התמיד חידשה התורה דין זה שתקדם הקטורת למנחת התמיד אך לא לאבריו כדי להיות בתוך.

וכן משמע מדברי התור"ד בבואו ליישב את הקושיה הרביעית וז"ל:

"מני אי רבנן בין דם לנרות מיבעי ליה – פירוש אע"ג דלרבנן בין ה' נרות לב' נרות הייתה קריבה, האי דנקט בין דם, משום דבין הערביים מחלק בגוף התמיד בין איברים לנסכים, נקט נמי ברישא בתמיד של שחר בין דם. אבל מיהו יאמר בין דם לנרות! ומתרץ לעולם רבנן היא כדמוכח רישא דקתני מקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות ואוקימנא כרבנן, ובסדר עבודות לא קמייירי אלא הכל מחלק בגוף התמיד"

מבואר בדבריו שענינה של הקטורת לחלק בגוף התמיד, ועפ"י זה יושבו שתי הקושיות הנ"ל.

סדר המערכה – מערכת המזבח החיצון

לאור הנ"ל ניתן להבין שאביי היה מסדר את סדר המערכה בדווקא, דהיינו את סדר הקרבנות שקרבו על המזבח החיצון, ומשום כך עצר בתמיד של בין הערביים ולא המשך לקטורת והטבת הנרות שהיו אחריה.

אמנם תוך כדי סדר המערכה "נשתרבבו" פעולות נוספות שגם אותן מנה אביי, אבל רק כדי לסדר דרכם את סדר המערכה.

מטרתו של אביי לא היתה לתת סדר יום כולל לעבודות בבית המקדש, והראיה שלא התחיל מתרומת הדשן, וכן לא הזכיר פעולות נוספות שליוו את היום כמו שירת הלויים ותקיעת החצוצרות. דברי אביי

שיטת הרמב"ם

שיטת הרמב"ם שונה בתרתי:

- א. פסק כרבנן בהפסק שבין חמש נרות לשתי נרות. [תמו"מ פ"ו הל' ב' - ג'].
 - ב. כתב שסדר בין הערביים הוא בדיוק כמו של שחר מלבד תרה"ד וסידור המערכות והפייסות. [שם הל' י"א].
- לכאורה הסדר לפי הרמב"ם בין בשחר ובין בין הערביים הוא כזה:

ויש להקשות על דבריו:

לפי זה אביי עצר מלפרט את סדר המערכה בתמיד של בין הערביים כי זוהי בעצם חזרה על תמיד של שחר ואין צורך לחזור בשנית על כל הפרטים. (וההבדלים, שהם תרה"ד ופייסות ממילא לא נמנו גם בבוקר). וממילא עולה שאביי משמיה דגמרא לא ס"ל כמשנתנו שהקטורת של בין הערביים מקומה שונה, כי אילו היה סובר כך היה מפרט גם את המשך סדר היום. ועל כן פסק הרמב"ם כוותיה שהוא בתראה.

אמנם לפי דבריו עדיין קשה הקושיה הראשונה, שהרי בעיקר המחלוקת פסק הרמב"ם כרבנן ולא כאבא שאול וא"כ ממילא לא פסק כאביי ומדוע שנפסוק כאביי בענין קטורת של בין הערביים? ועוד שלדבריו לא יושבה גם הקושיה הרביעית – מדוע ביו"כ שונה הסדר הבסיסי והתמיד הוקדם לקטורת ולנרות?

שיטת הלחם יהודה בדעת הרמב"ם

ה"לחם יהודה" על הרמב"ם שם כתב, שאין כוונת הרמב"ם להשוות את תמיד של שחר ובין הערביים מבחינת הסדר, אלא כוונתו שכל אותם דברים שהיו בשחר קיימים בין הערביים אך לא סדרם. וייתכן שסמך על מה שכתב בהלכות עבודת יו"כ שבין הערביים הסדר הוא: תמיד, קטורת, נרות.

- א. מדוע פסק נגד אביי שהוא סתמא דגמרא ואמר דבריו משמה דגמרא!⁴⁵
- ב. כיצד פסק נגד משנתנו שקטורת של בין הערביים היא אחר אברי התמיד?
- ג. כיצד ייתכן שהתמיד קרב אחר הדלקת הנרות והרי 'אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו [הדלקת הנרות] בלבד'?
- ד. הרמב"ם עצמו פסק בהלכות עבודת יוה"כ [פ"ד ה"ב] שהסדר הוא תמיד של בין הערביים ורק אח"כ קטורת והטבת הנרות!⁴⁶

שיטת האבן האזל בדעת הרמב"ם

הגרא"ז מלצר באבן האזל [תמו"מ פ"ו הי"א] כתב שאכן לדעת הרמב"ם הסדר בין הערביים הוא כשל שחרית, והסיבה לכך שאפשר להקריב את התמיד לאחר הנרות היא שזו עבודת חוץ, והלימוד של "מערב עד בוקר" הולך רק על עבודות הפנים כגון הקטורת. ובכך יישב הקושיה השלישית.

⁴⁵ רש"י פירש משמה דגמרא – שכל הישיבה דרבנן דבי מדרשא למדו כן. וייתכן שלרמב"ם הסבר אחר ל"משמה דגמרא".
⁴⁶ וקשה מאד לומר שביו"כ שונה הסדר, כי לא מצאנו שינוי אלא רק תוספת עבודות שמשתלבות בתוך הסדר הקיים.

וניחא לשיטתו שהרמב"ם לא חלק על סתם משנה שקטורת של ביה"ע הייתה בין אברים למנחה.

ועל פי דבריו שיטת הרמב"ם דומה במבנה למה שהצגנו לעיל, מלבד העובדה שפסק כרבנן,

בין הערביים

"לא היה מטיב כל הנרות בפעם אחת אלא מטיב חמשה נרות ומפסיק ועושין עבודה אחרת ואחר כך נכנס ומטיב השנים, כדי להרגיש את כל העזרה." " והקשו עליו נושאי כליו, ממה נפשך, אם פסק כריש לקיש שטעם ההפסק הוא כדי להרגיש את העזרה, אין צורך בעבודה באמצע, כמבואר בגמרא [כ"ד:], ואם כר' יוחנן ס"ל מדוע נקט כדי להרגיש וכו' והרי ר' יוחנן למד זאת מ"בבוקר בבוקר"!

ונראה ליישב שהרמב"ם ס"ל ששני הטעמים אמת, ונפק"מ לבין הערביים. אם היינו נוקטים רק כר' יוחנן, הלימוד שלו מתייחס רק לשחר.⁴⁸ אמנם מכיוון שגם טעמו של ר"ל נכון – גם בין הערביים מפסיקים שהרי גם אז צריך להרגיש את העזרה!⁴⁹ אך לפי זה יצא שבין הערביים מספיק הפסק ללא עבודה בינתיים, משא"כ בשחר.

ובדרך אחרת ייתכן לומר, שבאמת גם בין הערביים יש להפסיק במשהו, כי גם כדי להרגיש את העזרה צריך הפסק משמעותי, אלא שלהפסק זה אין צורך בעבודה ממשית מסדר העבודה, אלא כל עבודה שהיא מספיקה ובלבד שיהיה ניכר שהיה כאן הפסק. ולפי זה

שחר

ולפ"ז אביי עצמו לא חלק על מיקומה של הקטורת בין הערביים והרמב"ם לא פסק כמוהו אלא כרבנן. והטעם, כתב ערוך השולחן, שהסתמך הרמב"ם על סתם משנתנו (בדף יד) בתיאור הכה"ג ביוה"כ שאמרה: "ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות" שלא כאבא שאול שהקטורת אחר הטבת הנרות. ואפשר להוסיף שכן סתמה גם הגמ' [בדף ל"ד] כששאלה מי אמר את המשנה. ותירצה: "לעולם רבנן, ובסידרא לא קמיירי!"⁴⁷

אמנם עדיין קשה שהרי הרמב"ם תמו"מ פ"ג הט"ז] סתם שאת הטבת הנרות מחלקים לשניים "ומפסיק ועושין עבודה אחרת" ולא חילק בין שחר לבין הערביים, וא"כ איזו עבודה אחרת ניתן להכניס בתמיד של ביה"ע והרי הקטורת חייבת להיות בתוך התמיד (קודם מנחתו) וא"כ מה יישאר להבדיל בין ב' נרות לה' נרות?!

יישוב הרמב"ם ע"פ שיטתו בחלוקת הנרות

והנה, הרמב"ם שם בעניין חלוקת הנרות כתב:

⁴⁸ וכבר עמד בזה הרשב"א בתשובה (ע"ט) וכתב באופן אחר, שזהו רק גילוי מילתא. אך בדעת הרמב"ם א"צ להגיע לכך.
⁴⁹ עיין ברשב"א שם.

⁴⁷ ואמנם תוס' שם העיר שבגלל המשנה בפרק ראשון נמנעה הגמ' להעמיד משנתנו כאבא שאול.

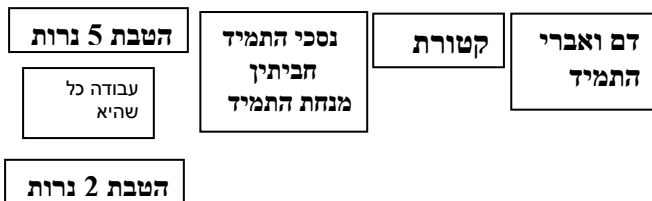
הקטורת (לרבנן שפסק הרמב"ם כוותיהו) ובערב צריך להפסיק רק מטעמו של ר"ל ולכך מספיק הפסק בעבודה כלשהי.

וזו כוונת הגמ' באומרה: "הניחא לר"ל", שלר"ל אפשר להבין במה מפסיק שהרי אין צורך בעבודה ממש, אלא לר' יוחנן "אפסוקי במאי מפסיק להו?" והרי צריך עבודה גמורה!

תתורץ קושיה נוספת – מדוע נקט הרמב"ם: "ומפסיקין בעבודה אחרת" והרי בפרק ו' הכריע

כרבנן וכתב שם במפורש שההפסק הוא בקטורת? ועפ"י הנ"ל אפשר לומר שמאחר וביה"ע א"א להפסיק בקטורת או בעבודה אחרת מסדר העבודה, נקט הרמב"ם בסתמא ולא פירט. ולפי זה יצא שבבוקר באמת צריך להפסיק בעבודה ממש, והיא

לאור הנ"ל הדברים עולים בצורה בהירה שסדר ביה"ע הוא כזה:

ואביי עצמו סידר רק את סדר המערכה של תמיד של שחר ומשום כך עצר ולא פירט יותר, אע"פ שבין הערביים סדרו שונה (אם כי מקביל) לסדר הבוקר.

סדר המערכה בתפילה

מנהג ותיק בישראל לומר קרבנות קודם התפילה. ופסקו הרב ב"י להלכה בשו"ע או"ח סימן א': "טוב לומר פרשת העקדה... ופרשת עולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם... יש נוהגין לומר פרשת הכיור... ואח"כ פרשת התמיד ואח"כ פרשת 'מזבח מקטר קטורת' ופרשת סמני הקטורת ועשייתו". ובטור בסימן מ"ח כתב: "ואומרים פרשת התמיד ויש אומרים סדר המערכה וכו'".

ולכאורה ישנו קושי בסיסי – לדעת הרמב"ם שפסק כרבנן דאבא שאול מדוע יש לומר את סדר המערכה שסידר אביי אליבא דאבא שאול? והעיר על כך הבית יוסף [שם], וכתב לתרץ בדוחק: "מאחר שמצאו העולם שאביי סידר

הסדר אליבא דאבא שאול משמע דסבירא ליה דהכי הלכתא ולכן לא רצו לשנות הסדר ההוא". ובספר "אשל אברהם" (בוטשאש) כתב שנכון לומר בנוסח "רבנו של עולם" שאחר הקרבנות: "...שיהא שיח שפתותינו... כאילו קיימנו כסדר שכפי עיקר ההלכה". ובכך יצא ידי המחלוקת מהו הסדר המדויק של העבודה.

עוד יש לדון בסדר אמירת פרשת התמיד והקטורת שהרי הקטורת קדמה לתמיד ומדוע נקבעה באמירת הקרבנות לאחריו. ובאמת המג"א⁵⁰ (סימן א ס"ק י"ב) הביא בשם ספר

⁵⁰ והביא ראיה לדבריו מדבריו של רבנו יונה (ברכות ריש פרק ד בד"ה תפילת המנחה) שכתב שזמן המנחה עד הערב פירושו עד שקיעת החמה, שהרי זריקת דם התמיד הייתה עד השקיעה בלבד ועיקר הכפרה הוא בדם. שאם לא כן הרי הקטרת האימורים הייתה כל הלילה!

שהרי הקטורת קדמה גם לתמיד. ועל כן יש לומר מנחת התמיד קודם הקטורת. המג"א לעומת זאת הולך לשיטתו שיש סדר, ובאמת הקטורת מאוחרת לתמיד (דם התמיד). ועל כן כתב שיש לומר את מנחת התמיד לאחר הקטורת. שמענו מדבריו שישנה דרך נוספת לפיה אין קשר בין סדר ההקרבה לסדר האמירה, וזוהי שיטתו של בעל ה"עולת שבת". ולדבריו היה ניתן לומר שגם סדר המערכה דאביי אינו בא אלא כדי להזכיר את כל עבודות המקדש ולא כדי לסדר. ועל כן אע"פ שהלכה כחכמים נבחרה ברייתא זו שמנתה את עבודות היום להיות מוזכרת באמירת הקרבנות. ומדויקים הדברים שזהו בעצם טיעונו של המג"א: "דהא אביי הוה מסדר...". כלומר שיש סדר והוא משמעותי גם באמירת הקרבנות. וה"עולת שבת" חולק וסובר שמשם ראייה שהרי אין הלכה כאבא שאול וע"כ שהסדר אינו משמעותי באמירה. ועיקר העניין הוא הזכרת כל העבודות.

אמנם כבר העיר ה'יד אפרים' לגופם של דברים, שלא ברור למה מתכוונים המג"א והע"ש בפסוקי המנחה שהרי אם במנחת התמיד עסקינן וכפשוט דבריהם, הרי היא מופיעה בתוך פרשת התמיד ובוודאי שנאמרת לפני הקטורת. ופרשת נסכים שבפרשת 'שלח' אינה שייכת כלל לעניין. וכן תמה גם בעל 'שיורי הלקט' (לר' אלחנן אשכנזי בעל הסדרי טהרה).

והנראה לענ"ד לומר שכוונתו לפסוקי המנחה שבפרשת צו [ויקרא ו' י"ב – ט"ו] המתייחסים למנחת חביתין של כה"ג, שקריבה עם מנחת התמיד: "...זה קרבן אהרון ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב".

'מגיד מישרים', שיש לומר פרשת הקטורת קודם התמיד, וטעמו שהקטורת קודמת לתמיד דהיינו שקודמת להקטרת אמוריו.⁵¹ אמנם למעשה הכריע המג"א שם כדעת "סדר היום" וכמנהגנו, לומר פרשת התמיד קודם הקטורת. וטעמו שכיוון שדם התמיד קודם לקטורת ועיקר כפרה בדם, קודמת פרשת התמיד לקטורת.⁵²

ולעיל כבר כתבנו שאע"פ שעיקר כפרה בדם, מבואר בגמרא [פסחים נ"ט] שאין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד. והוכחנו שאע"פ שמבחינת הכפרה התמיד קודם לקטורת בסופו של חשבון מבחינת סדר העבודה קטורת קודמת כיוון שהקטרתה מתבצעת לפני הקטרת עולת התמיד.⁵³

שיטה נוספת – סדר אמירת הקרבנות אינו על פי סדר הקרבנות

והנה, המג"א שם חלק על העולת שבת בעניין אזכורה של המנחה הבאה עם התמיד וז"ל: "והע"ש שכתב לומר מנחה קודם לקטורת לא דק דהא אביי הוה מסדר מערכה וכו' ע"ש". וביאר ה'יד אפרים' את מחלוקתם שהע"ש סובר שיש לומר את מנחת התמיד יחד עם התמיד ואע"פ שגם בשחר וגם בין הערביים הקטורת קדמה לה, ממילא אין אנו מקפידים על הסדר

⁵¹ ונראה להביא ראייה לדבריו מלשון הגמרא (פסחים נט א): "אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד".

⁵² וכ"כ הגר"א שם.

⁵³ וייתכן עוד לומר שכיוון שבתמיד של בין הערביים גם הקטרת האמורים קודמת לקטורת, לא חילקו מחברי התפילה ביניהם וקבעו לעולם את הקטורת לאחר התמיד, בין בשחרית ובין במנחה. ועוד י"ל ע"פ המשנ"ב בסימן תקנ"ז סק"ז שבתשעה באב מותר לקרוא פרשת התמיד ואיזהו מקומן ומשנת ר' ישמעאל "משום שאמירתם חובה היא". ולא הזכיר פרשת הקטורת. מבואר שס"ל שאין אמירתה חובה. (ע"פ הערת הגר"א נבנצאל סימן א). ועפ"ז יתבאר שפותחים בפרשת התמיד שיש חובה באמירתה, ורק אח"כ עוברים לקטורת שאינה חובה. ופשוט.

ד. בתמיד של בין הערביים חידשה התורה שיש להפריד בין הקטרת האיברים למנחה ולנסכים ע"י הקטורת. דין זה רמוז בפרשת התמיד כי הוא שייך לעניינו של התמיד.

ה. הרמב"ם פוסק כחכמים והקטורת היא זו שמפסיקה בנרות. שיטת הרמב"ם בתמיד של בין הערביים – שתי דרכים נאמרו בה: 1. כתמיד של שחר (דהיינו נרות, קטורת, תמיד) 2. כהיפוכו של תמיד של שחר (דהיינו תמיד, קטורת, נרות). ובזה אין הרמב"ם חולק על שאר הראשונים.

ו. סדר המערכה המוזכר בתפילה אינו תואם בהכרח את ההלכה למעשה והוזכר רק כדי לפרט את כל העבודות במערכה. זה מסביר מדוע פרשת התמיד קודמת לפרשת הקטורת למרות שבשחר הסד הפוך (בהקטרה).

אמנם לא מצאנו שאומרים פרשה זו עם הקרבנות וצ"ע.

סיכום

א. סדר המערכה שסידר אביי משמה דגמרא מתייחס בעיקרו למערכת המזבח החיצון. ואינו סדר יום כולל לעבודת המקדש.

ב. גם בעבודות החוץ וגם בעבודות הפנים ישנה עבודה שמתחילה ומסיימת ואין להקדים לפניה או לאחר אחריה אף עבודה. בעבודות הפנים הדלקת הנרות או הטבתן פותחת וסוגרת את היום ובעבודות החוץ קרבן התמיד.

ג. הסדר של כל קרבנות הציבור (תמידים ומוספים) הוא: זבח מנחה ונסכים, כאשר המנחה כוללת בתוכה גם את מנחת הציבור האמורה להיקרב באותו הזמן (ביום חול – מנחת חביתין ובשבת – הבזיכין של לחם הפנים).